

The logo for SEAS Initiative In Sight, featuring the word 'SEAS' in a large, bold, blue font with a stylized wave graphic to its left. Below 'SEAS' are the words 'INITIATIVE' and 'IN SIGHT' in a smaller, blue, sans-serif font, stacked vertically.

SEAS
INITIATIVE
IN SIGHT

ALERT

1

2021

Radostaw Zenderowski
Karolina Skobejko

SERBIA
WOBEC
INICJATYWY TRÓJMORZA

Radostaw Zenderowski
Karolina Skobejko

Serbia
wobec
Inicjatywy Trójmorza

Wydawnictwo
Collegium Interethnicum

Warszawa 2021

Seria wydawnicza ALERT, cz. 1/2021

© Copyright Fundacja Collegium Interethnicum

Autor opracowania

Radosław Zenderowski

Karolina Skobejko

Projekt okładki i opracowanie graficzne

ARtografia

Fotografia: Kellie Churchman (Pexels)

Mapy: d-maps.com

Wydawca

Wydawnictwo **Collegium Interethnicum**

ul. Sokratesa 9/172

01-909 Warszawa

Strona www: interethnicum.pl

Adres e-mail: collegium@interethnicum.pl

Projekt 3 Seas Initiative Instight jest realizowany przez Fundację Collegium Interethnicum.

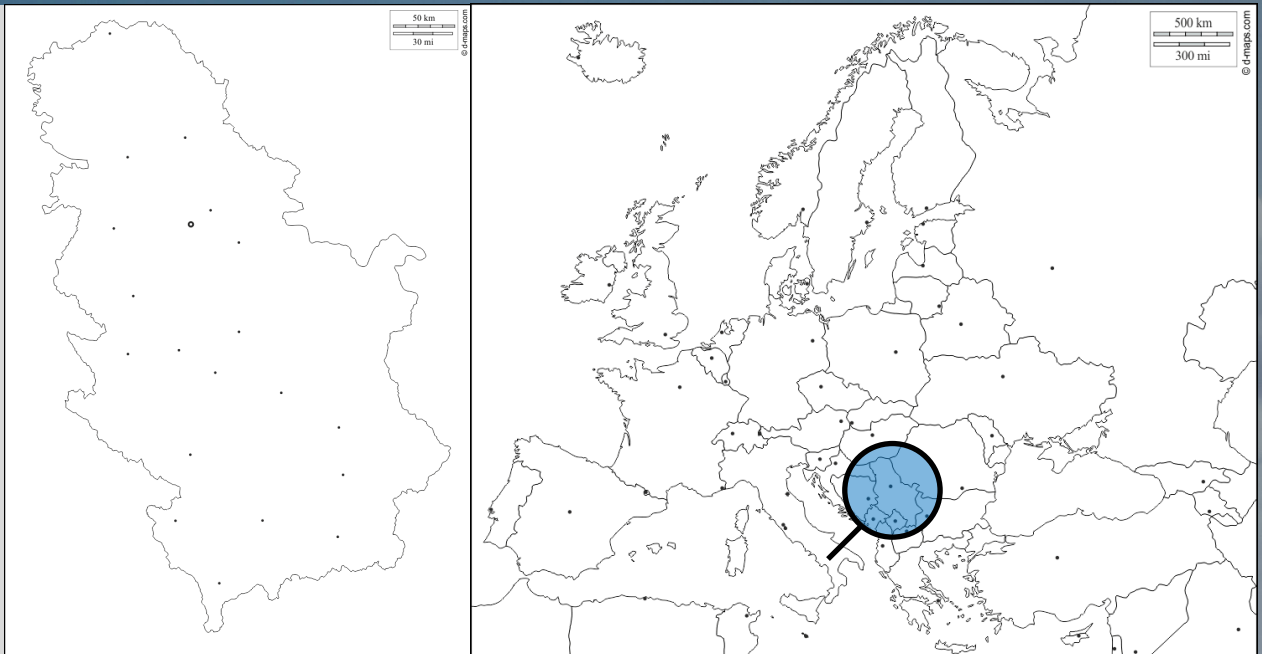
Zadanie jest w całości finansowane ze środków uzyskanych od Narodowego Instytutu Wolności w ramach Programu Rozwoju Organizacji Obywatelskich na lata 2018-2030 PROO.

Narodowy Instytut Wolności
Centrum Rozwoju Społeczeństwa Obywatelskiego

Spis treści

1. Podstawowe informacje o państwie	4
2. Tezy	5
3. Analiza	7
A. Stosunek głównych sił politycznych do Inicjatywy Trójmorza	7
B. Informacja na temat Inicjatywy Trójmorza	10
C. Przyczyny zaangażowania lub rezerwy i dystansu do Inicjatywy Trójmorza	11
D. Oceny funkcjonowania Inicjatywy Trójmorza (z perspektywy interesów Serbii)	11
E. Postrzeganie innych państw – uczestników Inicjatywy Trójmorza	12
F. Przypisywana sobie lub oczekiwana rola wobec projektu 3SI	13
4. Wnioski i rekomendacje	15
5. Bibliografia	17
5. O Wydawcy i o Autorach	21

1.

PODSTAWOWE INFORMACJE O PAŃSTWIE

Demografia: 7,0 mln (2020)

Powierzchnia: 88.361 km²

Mniejszości narodowe i etniczne: Węgrzy (3,5%), Romowie (2,1%), Boszniacy (2%), Chorwaci (0,8%), Słowacy (0,7%), Wołosi, Czarnogórcy (po 0,5%), Rumuni (0,4%), Bułgarzy, Macedońscy, Muzułmanie (po 0,3%) (2011)

Wyznania: prawosławni (84,6%), katolicy (5%), muzułmanie (3,1%), protestanci (1%) (2011)

PKB: 46 mld euro (2019)

Dług publiczny (% PKB): 62,5 (2020)

Export: 15,9 mld USD (2019)

Import: 20,4 mld USD (2019)

Najwięksi inwestorzy zagraniczni: Holandia, Austria, Niemcy, Cypr, Francja

Inwestycje w sieć gazową: na przełomie 2020/21 roku uruchomiono serbski odcinek gazociągu TurkStream tłoczącego gaz z Rosji do państw Europy Środkowej i Południowej.

Stopień uzależnienia od rosyjskiego gazu: 72% (2017)

Infrastruktura drogowa: 980 km autostrad (2020)

Pozycja w rankingu potęg światowych: 44 (2020 wg. US News & World Report)

Ranking łatwości prowadzenia biznesu: 60 (2020)

2.

Tezy

1. **Stosunek Serbii do Inicjatywy Trójmorza jest zdecydowanie negatywny.** Uzasadnieniem takiej postawy są względy polityczne i gospodarcze, po części również cywilizacyjno-kulturowe. W szczególności postawę taką warunkują:

- a) wykluczenie Serbii z projektu (niezaproszenie przedstawiciela rządu w Belgradzie do udziału w szczycie założycielskim);
- b) odmienne od państw zaangażowanych w projekt interesy w zakresie zaspokajania potrzeb energetycznych;
- c) budowa w ramach 3SI paneuropejskiego korytarza transportowego alternatywnego (konkurencyjnego) do serbskiego;
- d) rzekomo antyrosyjski (i po części także antyturecki) charakter 3SI;
- e) rzekomo anty-unijny charakter 3SI;
- f) konkurencyjny lub wrogi charakter 3SI wobec Inicjatywy 17+1, w której Serbia upatruje największe szanse i korzyści rozwojowe.

2. **Inicjatywa Trójmorza jest interpretowana na ogół w kategoriach narzędzia polityki Stanów Zjednoczonych w globalnych rozgrywkach** z Rosją, Chinami i po części z Unią Europejską (przede wszystkim jednak z Berlinem).

3. **Jednym z rzekomych celów** (a przynajmniej przewidywanych efektów) **Trójmorza jest izolacja Serbii**, która od wschodu, zachodu i północy graniczy z państwami Trójmorza, będącymi jednocześnie członkami Paktu Północnoatlantyckiego.

4. Czynnikiem osłabiającym krytycyzm Belgradu wobec 3SI mogłoby być samo członkostwo w Unii Europejskiej (oraz być może w NATO), które wymuszałoby europeizację i westernizację kraju. Pewne znaczenie w przełamaniu lodów może mieć również funkcjonowanie „Warneńskiej Czwórki” (format bałkańskiej współpracy zrzeszający cztery państwa bałkańskie, z czego trzy należące do Unii Europejskiej, a dwa do Inicjatywy Trójmorza: Bułgarię, Grecję, Rumunię i Serbię). Trudno jednak obecnie oszacować możliwości i potencjał współpracy w tej grupie. **Potencjalnie ważną rolę w procesie zbliżenia Serbii i 3SI mogą odegrać Węgry.**

2.

ANALIZA

Serbia jest największym i najludniejszym państwem tzw. Bałkanów Zachodnich. Pozostaje ona poza strukturami Unii Europejskiej, NATO oraz Inicjatywy Trójmorza. Z uwagi na swoje bliskie relacje z Rosją, Chinami i Turcją, a także położenie geopolityczne (na szlaku wiodącym z południa na północ Europy Środkowo-Wschodniej), państwo to, mimo dystansu do UE, odgrywa ważną rolę w regionie, zwłaszcza zaś w tzw. przestrzeni postjugosłowiańskiej. Są to wystarczająco ważne powody, aby bliżej przyjrzeć się postrzeganiu Inicjatywy Trójmorza z perspektywy Belgradu.

A. Stosunek głównych sił politycznych do Inicjatywy Trójmorza

Kluczową rolę w serbskiej polityce odgrywa przywódca partii politycznej cieszącej się najwyższym poparciem społecznym, niezależnie od piastowanej przez siebie funkcji w oficjalnym systemie władzy. Od 2014 roku osobą tą jest Aleksandar Vučić, który w latach 2014-2017 pełnił funkcję premiera Serbii, a w roku 2017 roku wygrał wybory prezydenckie. Vučić będąc prezydentem nadal pozostaje formalnie i faktycznie szefem Serbskiej Partii Postępowej (Српска напредна странка, SNS), która w wyborach parlamentarnych w 2020 roku uzyskała 62,4% głosów i 189 mandatów w 250-osobowym parlamencie. Partia ta pozostając w koalicji z Socjalistyczną Partią Serbii (Социјалистичка партија Србије, SPS) sprawuje rządy w Serbii od 2012 roku. Niezależnie od poparcia wyborczego, SNS swoim zasięgiem członkowskim obejmuje... ponad 10% społeczeństwa Serbii (730 tys. członków). Władza polityczna w Serbii prezentuje zatem dość jednolite stanowisko w kwestiach polityki zagranicznej. Nie istnieją różnice

zdań w odniesieniu do polityki zagranicznej między prezydentem a premierem. Opozycja nie odgrywa istotnej roli w polityce serbskiej, jest wewnętrznie podzielona i nie posiada zaplecza społecznego ani medialnego na poziomie umożliwiającym jej skuteczną walkę z obozem władzy.

Rząd Serbii nie wypracował oficjalnego stanowiska w kwestii 3SI, projekt ten jest formalnie jedynie obserwowany. W rzeczywistości jednak **stosunek władz Serbii do Inicjatywy Trójomorza jest jednoznacznie negatywny**. Wynika to z przyjętych na początku mijającej dekady zasad i celów polityki zagranicznej Serbii. W największym skrócie sprowadzają się one do balansowania między prounijną polityką nastawioną na członkostwo w Unii Europejskiej, współpracą z USA a aktywną polityką nastawioną na zacieśnianie współpracy z Rosją, Chinami i Turcją. Ważnymi elementami polityki prounijnej jest budowanie dobrych relacji zwłaszcza z Berlinem, Paryżem i Rzymem. Współpraca z USA zakłada niepodjęcie przez Waszyngton inicjatyw w (w oficjalnych dokumentach z początku drugiej dekady XXI w. pojawia się również perspektywa członkostwa w NATO). Rosja, Chiny i Turcja to państwa, na współpracy z którymi usiłuje się budować stabilność ekonomiczną Serbii.

Władze Serbii zdając sobie sprawę z **położenia geopolitycznego swojego państwa** (położone w centrum Bałkanów, w głównym korytarzu transportowym z południa na północ Europy), względnej stabilności swojej pozycji politycznej wynikającej z szerokiego poparcia społecznego, kontroli nad mediami oraz biznesem, największe korzyści upatrują w stopniowej, lecz pozbawionej presji czasowej integracji z Unią Europejską. Belgradowi faktycznie nie zależy bowiem na szybkim przystąpieniu do UE: wymagane przez Unię reformy zagroziłyby pozycji prezydenta. Belgrad póki co umiejętnie wykorzystuje swój status państwa aspirującego do członkostwa w UE w relacjach z Rosją, Chinami i Turcją. W tej perspektywie Serbia jawi się jako „swing-country”, o względy którego zabiegają czołowi gracze polityki międzynarodowej. Mimo, że w latach 2016-2020 doszło do wyraźnego osłabienia standardów demokratycznych, nie przełożyło się to jednak na ochłodzenie stosunków władz z państwami UE i USA, które zwykle silnie akcentują potrzebę zachowania standardów demokratycznych i państwa prawnego.

Jednoznacznie negatywny stosunek władz Serbii do Inicjatywy Trójomorza spowodowany jest kilkoma czynnikami o różnym ciężarze gatunkowym.

Po pierwsze, członkami Inicjatywy są państwa byłej Jugosławii (Chorwacja, Słowenia), z którymi Serbia nie ma najlepszych relacji, uznając je (zwłaszcza Chorwację) za rywali w polityce regionalnej. Nie jest też do końca jasne, czy Serbia przystępując do Unii Europejskiej (podobnie jak pozostałe państwa Bałkanów Zachodnich) może liczyć na stałe członkostwo w Trójomorzu. Często podkreśla się fakt, iż Serbia w odróżnieniu od innych państw Bałkanów Zachodnich (Albania, Macedonia, Czarnogóra, Kosowa) i Turcji nie otrzymała zaproszenia do udziału w szczycie Trójomorza w Dubrowniku w 2016 roku. Jednym z oficjalnych powodów wykluczenia

Serbii z tego projektu, było to, że nie jest ona członkiem UE lub NATO. Za ważniejszy, choć nieoficjalny powód uważa się bliskie związki Serbii z Rosją, w tym odmowę nałożenia sankcji na Rosję po zajęciu przez nią Krymu.

Po drugie, powstanie sieci gazociągowej łączącej dwa terminale LNG – w Świnoujściu i na wyspie Krk – nie jest zgodne ze strategią bezpieczeństwa energetycznego Serbii. Od 2007 roku władze Serbii (w porozumieniu z Węgrami i Bułgarią) zabiegały o realizację gazociągu South Stream. Obecnie zamierzają rozwijać projekt TurkStream, który ma zagwarantować dostawy gazu ziemnego z Rosji (via Turcja). Zdaniem części ekspertów projekt ten jest wdrażany na nieprzejrzystych zasadach, z pogwałceniem założeń przyjętych w ramach Wspólnoty Energetycznej. TurkStream wzmocni pozycję rosyjskich spółek na rynkach gazu państw Europy Południowo-Wschodniej (zwłaszcza Bułgarii, Grecji, Macedonii Północnej i Serbii), stawiając pod dużym znakiem zapytania unijne plany liberalizacji i integracji tych rynków. Serbia dzięki temu gazociągowi stać ma się ważnym krajem tranzytowym, umacniając jednocześnie przyjazne stosunki z Rosją. Według prezydenta Serbii Aleksandra Vučića, gaz rosyjski jest najtańszą z możliwych opcji i nie ma alternatywnej oferty, będącej konkurencyjną wobec rosyjskiej.

Po trzecie, z perspektywy Serbii, korytarz drogowy „Via Carpatia” łączący Kłajpedę z Salonikami (przez Polskę, Słowację, Węgry, Rumunię i Bułgarię), z odnogami do portu w Konstancy i do granicy z Turcją (Swilengrad), omijający Serbię od wschodu jest projektem konkurencyjnym względem serbskiego odcinka korytarza północ-południe, czyli paneuropejskiego korytarza łączącego południe Europy (Grecję i Turcję) z Europą Środkową i Północną (międzynarodowy korytarz drogowy E-75). Istnieje zatem duże prawdopodobieństwo, że wraz z ukończeniem projektu „Via Carpatia” nie mała część ruchu osobowego i towarowego z Turcji i greckich portów trafi do nowego korytarza, który z pewnością będzie bardziej nowoczesny, a jednocześnie przebiegać będzie wyłącznie przez państwa należące do Unii Europejskiej. To ostatnie pozwoli uniknąć długotrwałych odpraw celnych, a w przypadku przyjęcia Bułgarii i Rumunii do Strefy Schengen, wyeliminuje kolejki graniczne całkowicie. Tymczasem kwestia opóźnień w logistyce międzynarodowej ma istotne znaczenie dla rentowności przewozów i transakcji gospodarczych.

Po czwarte, Inicjatywa Trójmorza jest projektem geopolitycznym, który Serbia postrzega jako wrogi i skierowany przeciwko Rosji oraz jej interesom w Europie Środkowej i na Bałkanach. W Serbii często podkreśla się antyrosyjski charakter inicjatywy 3SI, określając ją mianem narzędzia geopolityki anglosaskiej wymierzonej w Rosję. Wskazuje się na fakt, że wszystkie państwa Trójmorza z wyjątkiem Austrii są jednocześnie członkami NATO, czyli sojuszu wrogo nastawionego do Moskwy. Tymczasem władzom w Belgradzie bardzo zależy na utrzymaniu dobrych relacji z Rosją. W związku z tym nie zamierzają one ryzykować nawiązywania jakiegokolwiek

ściślejszej współpracy z Inicjatywą, m.in. w obawie, że taka aktywność Belgradu mogłaby zostać uznana w Moskwie za akt nieprzyjazny. Nie wzbraniają się natomiast przed współpracą z poszczególnymi państwami członkowskimi, czego doskonałym przykładem są relacje serbsko-węgierskie. Ponadto trzeba przypomnieć, że Rosja, podobnie jak Chiny (obydwa państwa należą do Rady Bezpieczeństwa NZ), nie uznaje państwowości kosowskiej oraz aktywnie przeciwdziała próbom przyjęcia Kosowa do szeregu organizacji międzynarodowych.

Po piąte, Serbia postrzega **Inicjatywę Trójmorza jako próbę budowania alternatywnej struktury wewnątrz Unii Europejskiej**, sceptycznej wobec planów pogłębiania integracji w formie federalizacji forsowanych przez Berlin i Paryż. Będąc zaś państwem ubiegającym się o członkostwo w Unii Europejskiej, Belgrad zabiega o przychylność zwłaszcza „starych” członków Unii Europejskiej, odgrywających kluczową rolę w organizacji, od zdania których zależy kiedy Serbia stanie się ostatecznie członkiem Unii. Współpraca z Trójmorzem jest w omawianym aspekcie obciążona zbyt wieloma ryzykami i korzyściami stającymi pod dużym znakiem zapytania.

Po szóste, **Inicjatywa Trójmorza** wspierana przez Stany Zjednoczone Ameryki jest w znacznej mierze **konkurencyjna i alternatywna wobec inicjatywy 17+1 wspieranej przez Chiny**. Tymczasem Serbia stanowi jeden z najważniejszych elementów „chińskiej układanki”, korzystając z chińskich inwestycji w infrastrukturę drogową, kolejową i przemysłową. Od 2005 r. łączna kwota chińskich inwestycji infrastrukturalnych w Serbii przekroczyła 10 mld USD, będąc niemal pięciokrotnie wyższą niż w przypadku Polski (2,18 mld USD). Serbia pełni więc rolę pierwszorzędnego partnera Chińskiej Republiki Ludowej w Europie Południowo-Wschodniej, pragnąc za wszelką cenę utrzymać tę uprzywilejowaną pozycję. Z perspektywy Serbii dobre relacje z Chinami są też ważne z uwagi na kwestię Kosowa, albowiem Państwo Środka podobnie jak Rosja, konsekwentnie odmawia uznania tej państwowości i w przeciwieństwie do USA czy UE nie naciska Belgradu na unormowanie relacji z Prisztiną.

B. Informacje na temat Inicjatywy Trójmorza

Głównym serbskim ośrodkiem analitycznym zajmującym się polityką międzynarodową jest utworzony w 1947 r. **Instytut Polityki Międzynarodowej i Gospodarki w Belgradzie** (Институт за међународну политику и привреду, <https://www.diplomacy.bg.ac.rs>). W ramach instytutu funkcjonują cztery czasopisma naukowe (*Međunarodni problemi / International Problems; The Review of International Affairs; Međunarodna politika; Европско законодавство / European Union Legislation*), a także bogate repozytorium artykułów naukowych, monografii, analiz, ekspertyz, rozpraw naukowych z zakresu stosunków międzynarodowych (politycznych

i gospodarczych). Należy zauważyć niemal zerowe zainteresowanie problematyką integracji w ramach Trójmorza. Właściwie jedynym dłuższym tekstem analitycznym poświęconym Trójmorzu i stosunkowi Serbii do tego projektu jest artykuł Dušana Prorokovića pt. *Reaktualizacja koncepcji Międzymorza (Intermarium) a pozycja Serbii* (Proroković 2018), opublikowany nakładem wspomnianego Instytutu. Kontrastuje z tym obfitość analiz dotyczących Inicjatywy 16+1 / 17+1, w tym zwłaszcza roli chińskich inwestycji w rozwoju gospodarczym Serbii. Ta dysproporcja jednoznacznie wskazuje na priorytety serbskiej polityki zagranicznej.

C. Przyczyny zaangażowania lub rezerwy i dystansu do Inicjatywy Trójmorza

Główną i w zasadzie jedyną liczącą się przyczyną, dla której władze serbskie i analitycy z zakresu spraw międzynarodowych interesują się rozwojem współpracy w formacie Trójmorza jest **jego konkurencyjny względem Inicjatywy 17+1 charakter**. W wielu miejscach podkreśla się fakt, iż nie tylko na Bałkanach, ale i w Europie Środkowej (szeroko rozumianej) ma miejsce rywalizacja geopolityczna, w której uczestniczą Stany Zjednoczone patronujące Inicjatywie Trójmorza, oraz Chiny w niepisanej antyzachodniej koalicji z Federacją Rosyjską (której zależy głównie na rozbijaniu jedności UE) i Turcją. Z całą pewnością Inicjatywa Trójmorza będzie przedmiotem obserwacji Belgradu, zwłaszcza gdyby udało się zrealizować wielkie projekty infrastrukturalne, mogące wzmocnić pozycję gospodarczą i geopolityczną państw stanowiących bezpośrednie otoczenie Serbii, tj. Chorwacji, Słowenii, Węgier, Rumunii i Bułgarii.

D. Oceny funkcjonowania Inicjatywy Trójmorza (z perspektywy interesów Serbii)

Inicjatywa Trójmorza jest zwykle interpretowana jako **narzędzie polityki Stanów Zjednoczonych w globalnych rozgrywkach z Rosją, Chinami i po części z Unią Europejską** (przede wszystkim jednak z Berlinem). Używane jest określenie „koń trojański USA w Europie”. Stwierdza się, że 3SI stanowi ubraną w pozory integracji regionalnej przemyślaną strategię wyparcia Rosji z rynku energetycznego „nowej Unii”, co przy okazji ma być także okazją do opłacalnej sprzedaży skroplonego gazu ze złóż amerykańskich. Często pojawiają się w dyskursie publicznym stwierdzenia, że Trójmorze *de facto* wymyślono nie w Warszawie i Zagrzebiu, lecz w Waszyngtonie.

Inicjatywa Trójmorza bywa też postrzegana jako **zakamuflowana próba odzyskania przez Polskę hegemonii w północnej części Europy Środkowej** (tu: często pojawia się nawiązanie do postaci J. Piłsudskiego jako protagonisty idei *Intermarium*). Przypomina się również, że mająca miejsce w zwłaszcza w XV i XVI wieku polska ekspansja na wschód doprowadziła do dezintegracji świata prawosławnego (argument cywilizacyjny).

W deklarowanym przez władze w Belgradzie interesie Serbii jest przede wszystkim **rozwój współpracy gospodarczej z Chinami, Rosją i Turcją** i wzmacnianie współpracy politycznej oraz militarnej z Rosją. Rozwój Inicjatywy Trójmorza pozostaje w oczywistej kontrze do interesów Moskwy w Europie Środkowej, w dużym stopniu ogranicza to również plany rozwoju współpracy Chin z państwami regionu. Waszyngton patronujący nadal Trójmorzu niechętnie natomiast spogląda na „rozpychanie się” Chińczyków w tej części świata i gotów jest torpedować poszczególne inicjatywy chińskie.

Nierzadko podkreśla się, że **jednym z celów** (a przynajmniej uzyskiwanych efektów) **Trójmorza jest... izolacja Serbii**, jako że od wschodu, zachodu i północy graniczy ona z państwami Trójmorza, będącymi jednocześnie członkami Paktu Północnoatlantyckiego. Inicjatywa ta ma być również, w ocenie analityków serbskich, wymierzona w **Turcję**, która w ostatnich latach istotnie przededefiniowała swój stosunek do USA.

Warto w tym miejscu zauważyć, że Turcja z roku na rok staje się coraz bardziej liczącym się partnerem gospodarczym, w tym także inwestorem w Serbii. I tak np. w roku 2015 w Serbii działało 130 firm tureckich, zaś w 2020 ich liczba wzrosła do 800 (głównie sektory: tekstylny, motoryzacyjny, bankowy). Eksport towarów i usług z Serbii do Turcji od 2009 roku do roku 2017 wzrósł ponad siedmiokrotnie. Turcy wspierają także duże projekty infrastrukturalne, jak np. budowę autostrady mającej połączyć Belgrad z Sarajewem. W omawianym przypadku dla władz w Belgradzie nie ma większego znaczenia fakt, że Ankara stanowczo poparła niepodległość Kosowa.

Czynnikiem osłabiającym krytycyzm Belgradu wobec 3SI mogłoby być samo członkostwo w Unii Europejskiej (oraz może w NATO), które wymuszałyby europeizację i westernizację kraju. Tyle tylko, że Belgrad zauważa, iż jakkolwiek dokonujące się w ramach Trójmorza wielkie inwestycje infrastrukturalne mają nie tylko „błogosławieństwo” Brukseli ale i konkretne wsparcie z funduszy europejskich, to państwa tzw. starej Unii, a zwłaszcza Berlin jako naturalny lider UE podejrzliwie spoglądają w stronę tzw. nowej Unii, posądzając ją o chęć faktycznego uniezależnienia się.

E. Postrzeżenie państw – uczestników Inicjatywy Trójmorza

Z perspektywy Belgradu **niekwestionowanym liderem Inicjatywy jest Polska**, której poświęca się relatywnie najwięcej miejsca w różnego rodzaju politycznych komentarzach. Podkreśla się, że celem Polski jest uzyskanie w pierwszej kolejności niezależności energetycznej od Rosji poprzez dywersyfikację dostaw gazu. Wskazując na strategiczne znaczenie terminala LNG w Świnoujściu, zwraca się uwagę na fakt, iż dzięki „siostrzanemu” terminalowi w Krk możliwa będzie dystrybucja skroplonego gazu na obszarze Bałkanów i Europy Środkowej.

Podkreśla się fakt, że Polska jest tradycyjnie poróżniona z Moskwą, którą uważa za swojego geopolitycznego przeciwnika i źródło zagrożeń, ale też od pewnego czasu znajduje się w polu napięć politycznych z Berlinem i Brukselą. Często wskazuje się nie tyle bliskie związki Polski z USA, co swego rodzaju **służebność Polski względem Waszyngtonu**. Jednocześnie zwraca się uwagę na dynamicznie rozwijającą się polską gospodarkę. Sugeruje się, że **pozycja lidera Trójmorza jest Polsce potrzebna do lewarowania siebie do statusu największych graczy UE**. W serbskim dyskursie publicznym czasem wskazuje się, że inicjatorzy Trójmorza (Polska i Chorwacja) to dwa... najbardziej katolickie państwa w Europie.

Zwraca się również uwagę na fakt, iż **w niektórych państwach Trójmorza poparcie dla idei współpracy w ramach Inicjatywy Trójmorza nie jest przedmiotem ponadpartyjnego konsensusu**. Wymienia się najczęściej przykład Chorwacji i Bułgarii. Szczególnie akcentuje się krytykę Trójmorza w wykonaniu prezydenta Chorwacji Zorana Milanovicia poróżnionego z rządem w kwestii członkostwa Chorwacji w 3SI. W Sofii stosunek do Inicjatywy Trójmorza jest identyczny jak chorwacki, przy czym w tym przypadku cieszy się ona poparciem prezydenta Rumena Radeva, zaś krytykuje ją lub zupełnie ignoruje premier Bojko Borisow.

Część państw – członków Inicjatywy uznaje się za potencjalnie przyjazne i skłonne do współpracy z Serbią. W tym przypadku wymienia się zwłaszcza Bułgarię i Węgry z uwagi na udział w tym samym przedsięwzięciu energetycznym (TurkStream). Podkreśla się również, że państwa te w odróżnieniu od np. Polski czy Rumunii, nie prowadzą polityki antyrosyjskiej, przeciwnie – są otwarte na współpracę z Federacją Rosyjską. Ze współpracą z Budapesztem i Sofią wiąże się nadzieje, że pomysł na izolowanie Serbii (Serbia jest otoczona przez państwa należące lub aspirujące do członkostwa w NATO, UE lub będące w 3SI), który rzekomo ma przyświecać architektom 3SI, a zwłaszcza USA, okaże się nieskuteczny i niemożliwy do realizacji. Wskazuje się również na stanowisko **Austrii**, która podobnie jak Węgry nie zamierza rezygnować z dostaw gazu rosyjskiego, i która jako członek 3SI popiera projekt Nord Stream 2.

F. Przypisywana sobie lub oczekiwana rola wobec projektu 3SI

Belgrad w stosunku do Inicjatywy Trójmorza przyjmuje rolę krytycznego obserwatora liczącego na to, że ostatecznie bardziej funkcjonalnym formatem współpracy międzynarodowej w regionie okaże się Inicjatywa 17+1 z dominującą rolą Belgradu na odcinku bałkańskim lub Belgradu i Budapesztu w układzie bałkańsko-środkowoeuropejskim. Dlatego też Serbia z zadowoleniem przywitała członkostwo Grecji – pierwszego państwa „starej Unii” w Inicjatywie, która od szczytu w Dubrowniku w kwietniu 2019 roku zmieniła nazwę z 16+1 na 17+1.

W interesie Belgradu jest przy tym osłabienie zainteresowania regionem ze strony Stanów Zjednoczonych, które po pierwsze mocno naciskają na ostateczne uregulowanie relacji między Belgradem a Prisztiną, po drugie grają na ograniczanie znaczenia geopolitycznego i gospodarczego Inicjatywy 17+1.

Zacieśniająca się współpraca z Rosją, ale przede wszystkim z Chinami i Turcją jest źródłem pogłębiającego się sceptycyzmu wobec integracji euroatlantyckiej Serbii oraz akceleratorem antyzachodnich resentymentów. Umożliwia także niepodejmowanie koniecznych w procesie przystępowania do UE reform politycznych i społecznych, sankcjonując autorytarny sposób sprawowania władzy i ograniczenie wolności mediów.

Sceptycyzm wobec 3SI nie stoi jednak na przeszkodzie w rozwijaniu dobrych relacji z poszczególnymi państwami należącymi do Trójmorza, zwłaszcza z Węgrami, które podobnie jak Serbia w polityce zagranicznej „grają na kilku fortepianach”. Warto tu przypomnieć znaczenie dwustronnych porozumień o finansowaniu inwestycji infrastrukturalnych, podpisanych przez China Development Bank na łączną kwotę 1,2 mld euro, realizowanych w ramach Stowarzyszenia Międzybankowego Chin i Europy Środkowo-Wschodniej (utworzonego na szczycie w Budapeszcie w 2017 roku, z koordynacyjną rolą Węgierskiego Banku Rozwojowego MFB). Z drugiej strony z ustaleń ze szczytu w Dubrowniku w 2019 roku wynika, że punkt ciężkości współpracy gospodarczej w formacie 17+1 może zostać przeniesiony na państwa regionu należące do UE. Stanowi to wyzwanie dla Belgradu, który może z czasem utracić rolę regionalnego lidera współpracy z Pekinem na rzecz Budapesztu. Rywalizacja między Belgradem i Budapesztem może w najbliższych latach okazać się bardziej zaciekle zważywszy na pogłębiający się kryzys gospodarczy w Unii Europejskiej, przy jednoczesnym wzroście dynamiki rozwoju gospodarczego Chin, które – wiele na to wskazuje – przewyżczyły już kryzys związany z pandemią Covid-19.

Warto w tym miejscu wspomnieć również o zainicjowanej pod koniec 2017 roku inicjatywie, którą określono mianem „**Warneńskiej Czwórki**”. Ten format współpracy zrzesza cztery państwa bałkańskie, z czego trzy należące do Unii Europejskiej, a dwa do Inicjatywy Trójmorza: Bułgarię, Grecję, Rumunię i Serbię. Celem inicjatywy jest usprawnienie koordynacji transgranicznych projektów infrastrukturalnych i energetycznych. I choć nadal nie wiadomo, na ile użyteczny okaże się ten rodzaj kooperacji, z pewnością stanowić ona może swego rodzaju forum konsultacyjne między Inicjatywą Trójmorza, a państwami pozostającymi poza tym formatem współpracy multilateralnej.

4.

WNIOSKI I REKOMENDACJE

Serbia najpoważniejsze korzyści upatruje w integracji europejskiej i przystąpieniu do Unii Europejskiej, ale też intensyfikacji współpracy gospodarczej z Chinami i Turcją. Rosja w sensie deklarywnym nadal pozostaje ważnym partnerem Serbii, choć nie odgrywa ona poważniejszej roli w wymiarze gospodarczym. W procesie integracji europejskiej rząd w Belgradzie zdecydowanie preferuje bezpośrednie relacje z Berlinem, Paryżem i Rzymem, nie oczekując poważniejszego wsparcia ze strony państw sąsiednich należących do UE (Węgier, Rumunii, Rumunii i Chorwacji). To zaś w połączeniu z kursem na Pekin i Ankarę, determinuje brak zainteresowania formą współpracy z Inicjatywą Trójmorza, która w Belgradzie postrzegana jest jako sterowana z Waszyngtonu akcja mająca na celu torpedowanie chińskiego „jednego pasa i jednego szlaku” (One Belt One Road, OBOR), którego Serbia stara się być ważnym geostrategicznym ogniwem.

W bliskiej perspektywie czasowej **trudno sobie wyobrazić, by krytyczne i negatywne stanowisko rządu w Belgradzie wobec Inicjatywy Trójmorza mogło ulec zmianie.** Z drugiej strony Serbia faktycznie pozostaje w (samo)izolacji, będąc otoczona państwami należącymi do UE i NATO lub będącymi podatnymi na amerykańskie wpływy (USA jako patron Trójmorza). Belgrad nie ma zatem możliwości „przeciągania na swoją stronę” wahających się geopolitycznie państw regionu, czego ostatnim przykładem była „utrata” Czarnogóry, która zdecydowała się przystąpić do Sojuszu Północnoatlantyckiego.

Chiny wykażą zapewne dużo determinacji w rywalizacji z USA w regionie, aby z Serbii, a najlepiej z tandemu Serbia-Węgry uczynić symbol szybkiej modernizacji i prosperity, w sytuacji, w której Unia Europejska będzie coraz bardziej pochłonięta wewnętrznymi problemami ekonomicznymi i napięciami politycznymi (na osi północ – południe, stara – nowa Unia), zaś Stany Zjednoczone potencjalnie mogą „odpuścić sobie” Europę Środkową na rzecz większego zaangażowania się w regionie Pacyfiku i Azji Południowo-Wschodniej. **W interesie Serbii leży zatem porażka Trójmorza** i dalszy rozwój współpracy w formacie 17+1.

Póki co, Trójmorze z perspektywy Belgradu odczytywane jest albo jako **szkodzenie Rosji i Chinom przez USA**, które używają Trójmorza jako „klina” wbijanego w Europę Środkową, albo jako **projekcja hegemonicznych roszczeń Polski**. Zmiana takiego nastawienia możliwa jest wyłącznie na drodze demonstracji realnych korzyści gospodarczych wpływających ze współpracy między państwami Trójmorza, np. w postaci udanych inwestycji infrastrukturalnych (Via Carpatia) i projektów związanych z cyfryzacją. Inwestycje w sieci przesyłu gazu nie zrobią na Belgradzie większego wrażenia, gdyż władze Serbii są przekonane, że rosyjski tani gaz jest czymś równie oczywistym, jak następujące po sobie pory roku.

5. Bibliografia

- Babić M., *Fenomen modernizacji w Serbii. Dylematy współczesne i obciążenia historyczne*, <http://przemianyustrojowe.pl/artykuy/fenomen-modernizacji-w-serbii-dylematy-wspoczesne-i-obcienia-historyczne> (28.12.2020).
- Bisenić D., *Tri mora, nigde lađe nema*, https://www.danas.rs/svet/tri-mora-nigde-ladje-nema/?fbclid=IwAR0Zi36byt2p08j9G5EZhs-RAWQL9m2P_cURkmCHZPQYE4kdIR5lyR6ghBk (28.12.2020).
- Bjeloš M., *Country Report 1 – Serbia*, w: B. Chrzová, A. Grabovac, M. Hála, J. Lalić (red.), *Western Balkans at the Crossroads: Assessing Influences of Non-Western External Actors*, Prague 2019.
- Demirtaş B., *Reconsidering Turkish-Serbian Ties within the Context of Balkan Politics: Identity Perceptions and Impact of Global, Regional and National Levels*, Center for Strategic Research (SAM), 2016, <http://www.jstor.com/stable/resrep05094.4> (23.12.2020).
- Dimitrijević D., *Contemporary relations of Serbia and China in a changing world*, w: A. Jović-lazić, A. Troude (red.), *Security challenges and the place of the Balkans and Serbia in a changing world*, Belgrade 2020.
- Dragojlović N., Sretenović S., Đukanović D., Živojinović D., *Spoljna politika Srbije: strategije i dokumenta*, Beograd 2011.
- Filipović V., *Ova mapa prikazuje najnoviju SVETSKU IGRU MOĆI u kojoj je Srbija (ponovo) najobitnijie SLEPO CREVO*, <https://www.blic.rs/vesti/svet/ova-mapa-prikazuje-najnoviju-svetsku-igru-moci-u-kojoj-je-srbija-ponovo-najobicnije/e4mf06c> (23.12.2020).
- Jakóbowski J., Seroka M., *Szczyt w Dubrowniku: europeizacja i rozszerzenie formatu 16+1*, <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2019-04-17/szczyt-w-dubrowniku-europeizacja-i-rozszerzenie-formatu-161> (22.12.2020)
- Lađevac I., *The Republic of Serbia and the Belt and Road Initiative*, w: A. Jović-lazić, A. Troude (red.), *Security challenges and the place of the Balkans and Serbia in a changing world*, Belgrade 2020.
- Marszałkowski M., *Prezydent Serbii: Nie mamy alternatywy wobec rosyjskiego gazu*, <https://biznesalert.pl/serbia-rosja-gaz-vuvic-azerbejdzan-energetyka> (22.12.2020).
- Noty tematyczne o Unii Europejskiej, Parlament Europejski, <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/pl/sheet/168/balkany-zachodnie> (22.12.2020).
- Nouwens V., Ferris E., *Sino–Russian Interests in Serbia. Competitive, Coordinated or Complementary?*, Royal United Services Institute for Defence and Security Studies, Occasional Paper 2020.
- Paszak P., *Chińskie „okno możliwości” w Serbii*, <https://warsawinstitute.org/pl/chinskie-okno-mozliwosci-w-serbii>. (28.12.2020)
- Pieńkowski J., Żornaczuk T., *Czwórka Warneńska – nowy format współpracy regionalnej*, „Biuletyn PISM” 2018 nr 77.
- Ponomareva E., *Multivectorness as a way out of the impasse of strategic vulnerability*, w: A. Jović-lazić, A. Troude (red.), *Security challenges and the place of the Balkans and Serbia in a changing world*, Belgrade 2020.
- Proroković D., *Od Soluna do Sofije: zašto je slabio uticaj EU na „Zapadnom Balkanu”?*, „Evropske Sveske” 2018 nr 9.

- Proroković D., *Reaktualizacija koncepta Međumorja (Intermarijuma) i položaj Srbije*. w: *Srbija i svet u 2017. Godini*, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd 2018.
- Proroković D., *Russian vector in Serbian politics: Impacts and outcomes on regional relations*, w: A. Jović-lazić, A. Troude (red.), *Security challenges and the place of the Balkans and Serbia in a changing world*, Belgrade 2020.
- Przychodniak M., *Inicjatywa 16+1 i wyzwania dla współpracy Chin z Europą Środkowo-Wschodnią*, „Biuletyn PISM” 2017 nr 121.
- Przychodniak M., *Znaczenie Bałkanów Zachodnich w polityce zagranicznej Chin*, „Biuletyn PISM” 2020 nr 123.
- Sarier D.E., *Evolving Turkish–Serbian Relations: Political and Economic Opportunities and Prospects*, Center for Strategic Research (SAM), 2016, <http://www.jstor.com/stable/resrep05094.4> (23.12.2020)
- Stanojević N., *Eurasian economic integration and the possibility of increasing Serbia’s exports to Russia*, w: B. Stojanović, Ponomareva E.G. (red.), *Russia and Serbia in the Contemporary World: Bilateral Relations, Challenges and Opportunities*, Belgrade 2020.
- Stanojević P., Jeftić Z., *Russia and Serbia cooperation in the sector of oil and gas – past, present and possible future*, w: B. Stojanović, E.G. Ponomareva (red.), *Russia and Serbia in the Contemporary World: Bilateral Relations, Challenges and Opportunities*, Belgrade 2020.
- Stepić M., *New Serbian integration challenge: Russian and/or Chinese Eurasianism*, w: B. Stojanović, E.G. Ponomareva (red.), *Russia and Serbia in the Contemporary World: Bilateral Relations, Challenges and Opportunities*, Belgrade 2020.
- Szpala M., *Serbia w Eurazjatyckiej Unii Gospodarczej*, <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2019-11-06/serbia-w-eurazjatyckiej-unii-gospodarczej> (22.12.2020).
- Szpala M., *Wybory w Serbii – manifestacja dominacji Vučića*, <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2020-06-24/wybory-w-serbii-manifestacja-dominacji-vucicia> (21.12.2020).
- Tanjug D.K., *“NEĆEMO VIŠE OBEĆANJA” Inicijativa “Tri mora” ponovo na okupu, projekat protiv Rusije RASTE!*, <https://www.alo.rs/vesti/svet/inicijativa-tri-mora-ponovo-na-okupu-projekat-protiv-rusija-raste/233527/vest?fbclid=IwAR1Y7hjnlUsX9NvPmuKq9V6djFMqfPouZu2cwell4qkh6GrJlTaTHLQn4s> (23.12.2020).
- Troude A., *Serbia, between East and West*, w: A. Jović-lazić, A. Troude (red.), *Security challenges and the place of the Balkans and Serbia in a changing world*, Belgrade 2020.
- Turmoil over TurkStream Loan: Is Serbian Leg of the Pipeline In Danger?*, <https://warsawinstitute.org/turmoil-turkstream-loan-serbian-leg-pipeline-danger/> (22.12.2020).
- Żornaczuk T., *Rozszerzenie UE na Bałkanach: nowa perspektywa wobec starych wyzwań*, „Biuletyn PISM” 2018 nr 39.
- Икодиновић О., *САД спремне да финансирају Иницијативу три мора, како би избациле руски гас са тржишта*, https://vaseljenska.net/2020/05/24/sad-spremlne-da-finansiraju-inicijativu-tri-mora-kako-bi-izbacile-ruski-gas-sa-trzista/?fbclid=IwAR3fKHaaDqj1jAYqY85WBAIR_CFeBRR9cHcKZfx_Z91yFWdMi8WutWJTPaY (23.12.2020).

- Јончић М., „Појас и Пут” неки безбедносни изазови, <http://repozitorijum.diplomacy.bg.ac.rs/152/1/Buducnost%20saradnje%20Kine%20i%20Srbije-61-77.pdf>.
- Лађевац И., *Текућа ситуација и могућност координације политике “Један Појас, Један Пут” између Кине и ЕУ*, – перспектива Србије, <http://repozitorijum.diplomacy.bg.ac.rs/471/1/Buducnost%20saradnje%20Kine%20i%20Srbije-46-60.pdf>.
- Милошевић З., *Амерички клин између Русије и Европе*, http://www.pecat.co.rs/2016/09/americki-klin-izmedju-rusije-i-evrope/?fbclid=IwAR3P46FRD8kTQC7piy-ZqOKMNwzAiUykpU441q_q0TxkBE5iDrl4YBp7pNU (28.12.2020).
- Ђеранић П., *Иницијатива “Три мора”, Хамбург и Трампова политика*, <https://www.ceorom-istina.rs/politika-i-drustvo/initsijativa-tri-mora-hamburg-trampova-politika/?fbclid=IwAR181AU3IydNePhAZ0IK6IxYs7ArQQsD7KwEwWtm8ZclpduPCaqmBDI7y0> (28.12.2020).
- Филиповић В., *Ова мапа приказује најновију светску игру моћи – Србија најобичније слепо црево*, <https://srbin.info/drustvo/ova-mapa-prikazuje-najnoviju-svetsku-igru-moci-srbija-najobicnije-slepo-crevo/?fbclid=IwAR1Cv7-VA2KS009dp6W71Tp0FZm-JaTLPY8B200WckB6hCYRzkvliT9rcLU> (23.12.2020).
- Хавич О., *Како је самит Иницијативе три мора изазвао сукобе у руководству Хрватске и Бугарске*, https://balkanist.rs/samit-inicijative-tri-mora/?fbclid=IwAR3NqM4aYR_gWcvqfv7OPvllhUW7iwOI8Zn1czP1ymQwqRkUUGsc8UxXwVM (23.12.2020).

Dane źródłowe:

<https://www.indexmundi.com>; <https://www.worldometers.info>; <https://data.oecd.org>;
<https://data.worldbank.org/>; <https://www.statista.com/>

Collegium Interethnicum (CI)

Strona www: interethnicum.pl

E-mail: collegium@interethnicum.pl

Koncentrujemy się na działalności badawczej, edukacyjnej, eksperckiej i pomocowej. Jako think&do tank łączymy pasję naukową z praktyką w imię "rzeczy wspólnych", rozwijania kapitału społecznego Polaków (w kraju i zagranicą), promocji i rozwoju polskiego dziedzictwa kulturowego i naukowego, a także na rzecz oddolnego wzmocnienia reputacji Polski oraz świadomości znaczenia Europy Środkowej i Wschodniej.

Projekt ekspercki **3 Seas Initiative Insight** rozwijamy od początku 2020 roku. **Alert 1/2021** to czwarta publikacja w serii analiz. Poprzedziły ją materiały poświęcone **niemieckiej percepcji polityki i strategii budowania wpływów a także stosunkowi Chorwacji oraz stosunkowi Węgier wobec Inicjatywy Trójmorza**.

Równolegle publikujemy serię **BAROMETER**, w której ukazują się monografie eksperckie. Pierwsza z nich, autorstwa dra hab. Piotra Bajdy, prof. UKSW, nosi tytuł „**Inicjatywa Trójmorza 2016-2020 in statu nascendi**”.

Wersje elektroniczne są udostępnione do pobrania na stronie CI w języku polskim i angielskim.

Odwiedź nas także na Tt: [@InsightSeas](https://www.instagram.com/InsightSeas)

Radostaw Zenderowski

prof. dr hab. (nauki humanistyczne), politolog i socjolog; kierownik Katedry Stosunków Międzynarodowych i Studiów Europejskich Instytutu Nauk o Polityce i Administracji UKSW w Warszawie. W latach 2012-2019 dyrektor Instytutu Politologii UKSW, od 2019 roku dyrektor Instytutu Nauk o Polityce i Administracji UKSW. Członek Rady Naukowej Polskiego Towarzystwa Studiów Europejskich.

Zajmuje się badawczo problematyką: stosunków międzynarodowych w Europie Środkowo-Wschodniej; relacji pomiędzy polityką a religią (zwłaszcza nacjonalizmem i etnicznością a religią); przemian funkcji i znaczeń granic i pograniczy w Europie Środkowej (w tym w odniesieniu do miast podzielonych granicami państwowymi); przemian polityk etnicznych państw Europy Środkowo-Wschodniej.

Autor licznych studiów i artykułów publikowanych w polskich i zagranicznych periodykach naukowych. Wybrane monografie autorskie: *Nad Tatrami błyska się... Słowacka tożsamość narodowa w dyskursie politycznym w Republice Słowackiej (1989-2004)* (2007); *Religia a tożsamość narodowa i nacjonalizm w Europie Środkowo-Wschodniej. Między etnicyzacją religii a sakralizacją etnosu (narodu)* (2011); *Kwestie narodowościowe w Europie Środkowo-Wschodniej. Tom 1: Zagadnienia teoretyczne* (2014, z J. Pieńkowskim); *Kwestie narodowościowe w Europie Środkowo-Wschodniej, Tom II: Od końca XVIII wieku do Jesieni Narodów* (2015, z J. Pieńkowskim); *Kwestie narodowościowe w Europie Środkowo-Wschodniej. Tom III: Jesień narodów i jej konsekwencje* (2016, z J. Pieńkowskim); *Etniczność i religia w Europie Środkowo-Wschodniej. Ujęcie statystyczne 1989-2019* (2020, z J. Pieńkowskim).

Karolina Skobejko

mgr (stosunki międzynarodowe), doktorantka z zakresu nauk o polityce na Wydziale Społeczno-Ekonomicznym UKSW w Warszawie; uczestniczka wielomiesięcznych stypendiów naukowych w Splicie i Osijeku. Zainteresowania badawcze: współczesna polityka państw bałkańskich (zwłaszcza Chorwacji), sylwetka polityczna Franjo Tuđmana.

The graphic features a white horizontal bar with a blue gradient on the right side. On the left, the word 'SEAS' is written in a bold, blue, sans-serif font. To its right, the words 'INITIATIVE' and 'INSIGHT' are stacked vertically in a smaller, blue, sans-serif font. Further to the right, the word 'ALERT' is written in a white, sans-serif font against the blue background of the bar.

SEAS
INITIATIVE
INSIGHT **ALERT**